

กุมิปัญญาพื้นบ้าน

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

kam_chatchawan@hotmail.com

1

2

3

1. ฝัပ္ยุ่ย่า จาริตแห่งความรัก
2. ฮ้องขวัญ รับขวัญ
3. เคารพมโหรี ตั้งใจตั้งชัน

ความรักและสันติ

14 กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันวาเลนไทน์ วันแห่งความรักของทุกคนในสากลโลก ความรักที่มนุษย์มีต่อกันนั้นแสนยิ่งใหญ่ มิใช่เป็นความรักที่มีเพียงความรักของหนุ่มสาว เท่านั้น เช่นตาวาเลนไทน์เทพเจ้าแห่งความรัก ก็อยากเห็นทุกคนในโลกนี้มีความรักให้แก่กันและกัน คงแปลกใจไม่น้อยเมื่อนักเลงโตของโลกได้ระเบิดสงครามกับอิรักหลังจากผ่านวันแห่งความรักเพียงไม่กี่วัน

กว่า 20 ปี ที่ได้มาอยู่เมืองเหนือ ผมมองเห็นความรักความอ่อนโยนละเอียดอ่อนแห่งจิตใจ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนคนล้านนา หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ก็มีพิธีตาวาเลนไทน์ใหม่ในเดือน 4 เบ็ง (วันเพ็ญเดือน 4) พอมาถึงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงเทศกาลวันแห่งความรัก ชาวล้านนาเรียกว่าเดือน 5 เหนือ มีพิธีสำคัญสำหรับทุกคนในแต่ละตระกูล นั่นคือการเลี้ยง ‘ฝัပ္ยุ่ย่า’ มีการเซ่นไหว้ ผีบรรพบุรุษของตระกูล ไม่ว่าจะสมาชิกในตระกูลจะแต่งงานไปอยู่บ้านอื่นหรือไปทำงานที่ใดก็ตาม

4-6. การช่วยเหลือ เอมือเอววัน

รับรู้ว่าเดือน 5 ขึ้น 13 ค่ำ จะมีการประชุมชุมนุมกัน เลี้ยงผีปู่ย่า ได้มาพบปะหน้าตาของคนในเครือญาติ ได้พูดคุยรับรู้สารทุกข์สุกดิบของกันและกัน คนนี้ลูกคนนั้น คนนั้นลูกคนนี้ ไปอยู่กันที่นั่นที่นี้ ทำงานหนัก ทำงานเบา ทำงานดีหรือตกงาน เล่าสู่รับรู้เรื่องราวของกันและกัน แบ่งปันความสุขความทุกข์ผูกมัดเกี่ยวแห่งความผูกพัน ให้แน่นแฟ้น พร้อมทั้งจะร่วมเผชิญชะตากรรมร่วมกัน

"คนในตระกูลเดียวกันทะเลาะกัน ผิดผี" ผีปู่ย่า จะโกรธที่ลูกหลานทะเลาะกัน ต้องมีพิธีเลี้ยงขอขมา ผีปู่ย่า จึงหายโกรธ

"คนในตระกูลเดียวกันแต่งงานกันเอง ผิดผี" เป็นการป้องกันของบรรพบุรุษที่ไม่อยากให้เห็นลูกหลาน ในตระกูลอ่อนแอ

ถวรับงานจึงเป็นการแต่งงานกับคนต่างตระกูล เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลหนึ่งกับอีกตระกูลหนึ่ง ให้มีเกี่ยวข้องเป็นน้องพี่กัน

เวลาบ้านใดมีการมีงาน ไม่ว่าจะป็นงานแต่งงาน บวช งานศพ งานขึ้นเฮือนใหม่ ทุกคนที่อยู่ในเครือญาติ นั้นถือว่าเป็นเจ้าภาพร่วมกัน ส่วนคนอื่น ๆ ก็มาช่วยงาน กันในลักษณะ 'เอมือเอววัน' เป็นการช่วยกันไปช่วยกันมา ครั้นบ้านผู้ที่มาช่วยงานมีการมีงานผู้จัดงานก็จะไปช่วยตอบแทน จนกระทั่งเป็นสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันมีขาดสาย

เวลาไปร่วมงานเท่าที่ผสมสังเกตเห็นจะมากขึ้นเป็นกลุ่มเป็นสาย ลูกหลานไปแต่งงานบ้านนั้นก็ญาติทางเมียมากขึ้นเป็นกลุ่มก้อน

จากฐานความเป็นเครือญาติทางสายเลือดและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องนี้มีส่วนช่วยสร้างสรรค์ความ

สัมพันธ์ระหว่างชุมชนด้วย โดยพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดของแต่ละหมู่บ้าน พุดง่าย ๆ คือตั้งให้หัววัดเคียงกัน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดในล้านนาเรียกกันตามประสาชาวบ้านว่า 'ระบบหัววัด' ซึ่งพัฒนามาจาก 'หมวดอุโบสถ' เดิมทีมีเชื่อว่าทุกวัดจะมีอุโบสถ อาจเป็น 10 วัด 15 วัด มีอุโบสถหลังเดียวที่พระสงฆ์จะลงอุโบสถร่วมกัน เวลาวัดใดมีงานประเพณีพิธีกรรมก็มีการช่วยเหลือกันระหว่างวัดที่อยู่ในหมวดอุโบสถเดียวกัน

7

7. ไหว้สา บูชาพระรัตนตรัย
8. เคารพป่า สิบชะตาป่า
9. เคารพน้ำ สิบชะตาน้ำ

8

9

จากฐานความสัมพันธ์ของวัดในหมวดอุโบสถ ถูกเสริมเติมต่อด้วยความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ ก่อเกี่ยวกัน เชื่อมโยงวัดในบ้านที่ตัวเองไปอยู่อาศัย ทำบุญ ทำทาน มาเชื่อมโยงกัน ขยายที่ละวัดสองวัด จนปัจจุบัน วัดหนึ่ง ๆ มีการเชื่อมโยงกับวัดอื่น ๆ อีกนับ 100-200 วัด โดยยึดเอาเรื่องบุญกุศลเป็นแกนกลางแห่งการเชื่อมโยง สายสัมพันธ์

'ความเป็นพี่น้อง' ที่ผ่านสายใยแห่งเครือญาติ 'บุญกุศลและหลักธรรม' ที่ผ่านมาจากสถาบันวัด ล้วนแล้วแต่ ก่อหนุน ความรัก ความเมตตา เกื้อกูลแบ่งปันและอยู่ ร่วมกันอย่างสันติทั้งสิ้น

ความรักนี้มีได้อยู่เพียงแค่นั้นในหมู่ผู้คนเท่านั้น ยังอยู่ ภายใต้อาณัติแห่งธรรมชาติอีกด้วย คนเราเรียกธรรมชาติที่ได้ พึ่งพาอาศัยว่า แม่พระธรณี แม่น้ำ แม่โพสพ ฯลฯ จึงอยู่ ร่วมกันด้วยความเคารพ หากล่วงเกินธรรมชาติ หรือ กระทำการอันผิดกฎธรรมชาติก็จะได้รับผลจากการกระทำนั้น คนก็อยู่อย่างไม่มีความสุขสงบ

'สันติ' มิใช่เป็นคำโก้หรูที่พูดกันแล้วทุกคนจะ

ปฏิบัติตามได้ในวิถีแบบโลกาภิวัตน์ ต้องสร้างความรัก ให้เกิดในหัวใจ สร้างวิถีแห่งสันติให้อยู่ในวิถีชีวิตจริง ให้ได้ ครอบครัวก็จะมีความรักและสันติ ชุมชน สังคม ก็จะมีความรักและสันติ

"แท้จริงแล้วสังคมบ้านเมืองเรามีกล้าแห่ง ความดีงามอยู่มากมาย แต่ขาดการดูแล รดน้ำพรวนดิน ให้เติบโตและเข้มแข็ง"

นี่คือวิถีล้านนา วิถีไทย วิถีตะวันออกที่สืบทอด กันมาอย่างยาวนาน หากแต่ได้ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ พยายามจัดความสัมพันธ์ใหม่ให้คนอยู่แบบตัวใครตัวมัน ต้องมีการแข่งขันกัน สังคมจึงพัฒนาก้าวไกล ต้องนำ ทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ผลิตเป็นสินค้า เศรษฐกิจ จึงเติบโต ต้องมีวัฒนธรรมไอที นิยมบริโภคกันอย่าง ไม่รู้จักพอ

ด้วยจิตใจแบบนี้ชีวิตแบบใหม่นี้ หากความรัก และสันติในหัวใจได้ยากเต็มที

